

Anketiranje tretješolcev s spletnim vprašalnikom

Silva Bratož

Univerza na Primorskem

silva.bratoz@pef.upr.si

Pregled literature na področju anketiranja otrok odpira številna vprašanja o zanesljivosti podatkov, pridobljenih neposredno z vključevanjem te starostne skupine v raziskave, zlasti upoštevajoč kognitivne, komunikacijske in socialne zmožnosti otrok. Večina avtorjev na tem področju soglaša, da otrokov kognitivni razvoj predstavlja enega ključnih dejavnikov, ki jih moramo upoštevati pri ugotavljanju stališč, mnenj ipd. otrok različnih starosti. V prispevku je najprej predstavljen postopek oblikovanja vprašalnika, izdelanega za namene projekta »Jeziki štejejo«, v katerem ugotavljamo stališča otrok do različnih jezikov in večjezičnosti. Rezultati raziskave kažejo, da tretješolci vprašanjem oz. trditvam pogosto napačno pripisujejo dobeseden pomen, kar je v skladu z ugotovitvami drugih raziskav na tem področju. V drugem delu raziskave pa ugotavljamo prednosti in slabosti anketiranja tretješolcev s spletnim vprašalnikom. Zanimajo nas zlasti stališča otrok do spletnega anketiranja, njihovo dojemanje procesa izpolnjevanja vprašalnika in morebitne težave oz. ovire pri izvedbi spletnega vprašalnika z otroki izbrane starostne skupine.

Ključne besede: anketiranje otrok, spletno anketiranje, kognitivni razvoj, oblikovanje vprašalnikov

Uvod

Spletne oblike anketiranja, ki so danes široko rabljene za raziskovalne namene, imajo številne prednosti pred tradicionalnimi oblikami zbiranja podatkov. Raziskovalcu poleg večje fleksibilnosti pri obdelavi podatkov, časovne in stroškovne učinkovitosti ter natančnejšega vpogleda v vzorce respondentov omogočajo tudi izkoriščanje številnih spletnih orodij, kot so vizualne analogne lestvice (angl. *visual analogue scales*), spustni seznami, razne oblike razvrščanja, dodajanje multimedijskih vsebin ipd. (Roster, Lucianetti in Albaum 2015). Gre torej za številne prednosti, zaradi katerih se raziskovalci praviloma odločajo za to obliko izvedbe raziskave. Osnovni namen prispevka je preučiti možnosti rabe spletnega vprašalnika za anketiranje tretješolcev, starih 8/9 let. Predstavljena raziskava se navezuje na projekt »Jeziki štejejo«, v okviru katerega preučujemo stališča izbranih skupin (učencev, dijakov, študentov, učiteljev in raziskovalcev) do različnih jezikov in večjezičnosti (Žefran, Bratož

in Pirih 2017).¹ Za ta namen smo raziskovalci, vključeni v projekt, razvili različne spletne vprašalnike za izbrane starostne skupine otrok, preučiti pa smo želeli možnost rabe spletnega vprašalnika tudi za tretješolce.

Poleg analize rabe spletnega vprašalnika je cilj pričujočega prispevka tudi preučiti in predstaviti proces oblikovanja vprašalnika za izbrano starostno skupino. Na osnovi pregleda literature na področju ugotavljanja stališč otrok smo se v okviru projekta odločili za neposredno anketiranje tretješolcev, medtem ko smo pri mlajših učencih in predšolskih otrocih oblikovali vprašalnike za starše. Dandanes številni avtorji (Read in Fine 2005; De Leeuw 2011; De Leeuw, Borgers in Smith 2004; Fuchs 2005) zagovarjajo stališče, da je smiselno stališča in mnenja otrok pridobivati neposredno od otrok samih in ne preko posrednikov, tj. staršev, učiteljev itd. Otroci in mladostniki so kompetentni respondenti, ki lahko sami izražajo stališča in mnenja in so verodostojnejši vir podatkov za stvari, ki se nanašajo na njih same (Fuchs 2005). Avtorji poudarjajo tudi, da velja otroke, stare od 7 do 18 let, obravnavati kot posebno skupino, pri kateri moramo za razliko od odraslih upoštevati določene lastnosti, kot so kognitivni razvoj, sporazumevalne in socialne zmožnosti ipd. Pri tem moramo seveda upoštevati dejstvo, da gre pri tej populaciji vse prej kot za homogeno skupino. De Leeuw (2011) navaja, da otroci pred sedmim letom starosti še nimajo ustrezno razvitih kognitivnih zmožnosti, da bi lahko sistematično in učinkovito izpolnili vprašalnike. Pri sedmem letu starosti pa pride do večjega premika v kognitivnem in socialnem razvoju otroka, zato lahko po sedmem letu otroke anketiramo neposredno. Pri tem pa velja pravilo, da se zanesljivost njihovih odgovorov povečuje z leti. Zato je tudi priporočljivo pri različnih starostnih skupinah zbirati podatke zlasti o temah, za katere so otroci lahko najzanesljivejši respondenti, kot so npr. njihova občutja, stališča o določeni temi ipd.

Anketiranje in otrokov kognitivni razvoj

Otrokove kognitivne, komunikacijske in socialne zmožnosti se z leti razvijajo, kar pomeni, da bi bilo nesmiselno uporabiti enake metode in strategije z različno starimi otroki. Številni avtorji zato poudarjajo, da je otrokov kognitivni razvoj ključni dejavnik, ki ga moramo upoštevati pri anketiranju mlajših otrok (Borgers, Leeuw in Hox 2000; Bell 2007). Navzlic številnim razlikam med starostnimi stopnjami, ki izhajajo iz različnih dednih dispozicij, stopenj uče-

¹ Gre za projekt Evropskega strukturnega sklada in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Glavni cilj projekta je izdelati in razviti raznojezičnosti naklonjeno okolje v Sloveniji (<https://jezikistejejo.splet.arnes.si/>).

nja, otrokovih izkušenj, družbeno-ekonomskih in drugih dejavnikov, lahko pri otrocih prepoznamo določene razvojne faze, ki se stopnjujejo (De Leeuw, Borgers in Smits 2004).

Borgers, De Leeuw in Hox (2000) ob tem predlagajo Piagetovo teorijo štirih razvojnih stopenj otrok kot splošni konceptualni okvir pri oblikovanju učinkovitih vprašalnikov za anketiranje otrok. Avtorji navzlic številnim kritikam Piagetove teorije, ki se nanašajo zlasti na rigidnost predlaganih faz razvoja in Piagetovo podcenjevanje dejanskih intelektualnih sposobnosti otrok, model štirih razvojnih stopenj uporabijo kot temelj za razumevanje otrokovega doživetja vprašanj in oblikovanja odgovorov pri anketiranju. Ob tem pa faze razvoja ne razumejo kot ločene kategorije, temveč kot lestvico, kjer se lastnosti med posameznimi skupinami prekrivajo oz. na različne načine prehajajo iz ene na drugo stopnjo. V prispevku se bomo osredotočili zlasti na t. i. predoperativno stopnjo razvoja (od 2 do 7 let) in stopnjo konkretno logičnega mišljenja (od 7 do 11 let).

Na predoperativni stopnji otroci razvijajo osnovne jezikovne spretnosti za uspešno sporazumevanje in čeprav je med štiri- ter sedemletnikom velika razlika, so njihove jezikovne zmožnosti še precej omejene, kar se kaže zlasti v omejenem razumevanju pojmov in manjšem jezikovnem spominu. Slednja sta še posebej pomembna pri razumevanju vprašanj in priklicu relevantnih podatkov iz spomina. Poleg tega so otroci v tej starostni skupini še zelo vođljivi in utegnejo pritrdjevati ter se strinjati, samo da bi odrasli osebi ustregli. Ob tem Bell (2007) poudarja, da otroci lahko sklepajo, da obstajajo pravilni oz. nepravilni odgovori, zato so pri odgovorih zadržani.

Piaget je poudarjal, da pride pri sedmem letu starosti do ključnega kognitivnega preobrata, ki zaznamuje prehod iz predoperativne stopnje razvoja na stopnjo konkretno logičnega mišljenja (De Leeuw, Borgers in Smits 2004). Po sedmem letu starosti otroci pospešeno razvijajo jezikovne zmožnosti, sposobni so uporabljati zahtevnejše miselne operacije, vendar imajo pri interpretaciji določenih pojmov in logičnih zaporedij še vedno podobne težave kot mlajši otroci. Uspešnejši so pri zaznavanju pomenskih večplastnosti in skritih pomenov besed, vendar izjave pogosto še vedno razumejo precej dobesedno (De Leeuw, Borgers in Smits 2004). Zaradi dobesednega razumevanja izrazov imajo otroci na tej starostni stopnji težave z nejasno zastavljenimi vprašanji oz. s trditvami in z nikalnimi oblikami vprašanj in povedi. Do težav pride zlasti v primerih, ko je v vprašanju oz. trditvi velika razlika med dobesednim in nameravanim pomenom, kot npr. pri neosebni vprašanji. Scott, Brynin in Smith (1995) npr. navajajo primer, ko je v intervjuju z otroki raziskovalec v trditvi uporabil izraz »osebe moje starosti«. Otroci niso razumeli, da

se izraz nanaša na ostale otroke njihove starosti, temveč so poskušali uganiti starost izvajalca intervjuja. To moramo upoštevati pri oblikovanju vprašalnika in posebno pozornost nameniti formulaciji vprašanj in trditev, pri čemer je še posebej priporočljivo izogibati se nejasnostim ali dvoumnim trditvam, nikalnim oblikam ipd.

Pomemben dejavnik pri tej starostni stopnji je tudi spomin, saj se v tem obdobju pospešeno razvijajo tako otrokove strategije pomnjenja kot zmožnost pomnjenja in obdelave večjih količin informacij. Raziskave kažejo (De Leeuw, Borgers in Smits 2004), da je kapaciteta pomnjenja pri deset- in enajstletnih otrocih že na ravni odraslih, medtem ko se pred tem obdobjem še razvija, kar lahko pomembno vpliva na zanesljivost pridobljenih podatkov. Zato je smiselno za otroke na tej stopnji uporabljati omejeno število možnih kategorij odgovorov, in sicer do tri pred desetim letom starosti in največ pet s starejšimi otroki (De Leeuw, Borgers in Smits 2004).

Oblikovanje vprašalnikov za otroke

Pri oblikovanju vprašalnikov za otroke je tako kot pri vprašalnikih za odraslo populacijo smiselno najprej upoštevati nekatera splošna navodila, ki nam narokujejo, da je priporočljivo npr. uporabljati preproste izraze, izogibati se nejasnim formulacijam ipd. Vendar, kot smo poudarili zgoraj, moramo pri otrocih upoštevati še njihove kognitivne, komunikacijske in socialne zmožnosti. Te namreč pomembno vplivajo na proces odgovarjanja na vprašanje, ki ga lahko delimo na štiri različne faze (Breakwell idr. 1995):

1. razumevanje in interpretacija vprašanja,
2. priklic podatkov iz spomina,
3. integracija podatkov v povzetek, v katerem je izraženo določeno mnenje/stališče,
4. poročanje mnenja/stališča v obliki dane lestvice stališč/mnenj.

Otrok mora najprej razumeti vprašanje in določiti nameravani pomen. V drugi fazi mora priklicati relevantne podatke iz spomina in na podlagi pridobljenih podatkov oblikovati možen odgovor. Nato mora formulirati odgovor z izbiro ustrezne kategorije odgovora ali z ubeseditvijo svojih misli. Na proces odgovarjanja na vprašanje vplivajo različni dejavniki, kot so jezikovna raven, bralne in pisne zmožnosti, motorične sposobnosti pa tudi osebnostne lastnosti, kot so samozavest, samopodoba ipd. Upoštevati pa je potrebno tudi, da bo na izpolnjevanje vprašalnika vplivala tudi prisotnost ostalih udeležencev v raziskavi, saj se bodo otroci vedli drugače, če bodo izpol-

njevali s starši, z učiteljem, skupaj z vrstniki (Borgers, De Leeuw in Hox 2000).

Odziv otrok pri izpolnjevanju vprašalnikov nam pomagata razumeti dva procesa, ki jih pogosto srečujemo pri odgovorih, in sicer proces strategija optimizacije in t. i. strategija *satisficing*.² Prvi se nanaša na situacijo, ko vprašani pazljivo, sistematično in premišljeno sledi vsem štirim korakom v procesu odgovora na vprašanje. Tovrstni pristop je za zagotavljanje veljavnosti raziskave vsekakor zaželen. Drugi pristop (ang. *satisficing*) pa ravno obratno ne sledi omenjenim korakom, kar običajno pomeni, da je odgovor sicer smiseln, a površen, vprašani se zadovolji s podajanjem manj kvalitetnega odgovora, kar lahko pomeni, da preprosto izbere prvo možnost, včasih pa vedno pozitivno ali negativno možnost. To se lahko povezuje z motivacijo pri izpolnjevanju vprašalnika, s težavnostjo nalog ali kognitivnimi zmožnostmi respondenta. Če otroci ne razumejo ali le delno razumejo nalogo ali vprašanje, potem so še posebej dovzetni za preskakovanje korakov odgovarjanja na vprašanje in za izbiro površnega, pogosto kar prvega oz. pozitivnega odgovora (Bell 2007; Read in Fine 2005).

Poleg tega De Leeuw, Borgers in Smith (2004) navajajo tri vidike, ki jih je smiselno upoštevati pri oblikovanju vprašalnikov za otroke, in sicer razumevanje vprašanja, jezikovna raven in formulacija vprašanj.

Prvi vidik se navezuje na razumevanje vprašanj in strukturo vprašalnika. Otrok mora namreč najprej razumeti dejanski, semantični pomen vprašanja, nato pa še nameravani pomen, ki mu narekuje, kaj mora pri določenem vprašanju storiti za primeren odgovor. Z razumevanjem je povezana tudi struktura vprašalnika. Priporočljivo je vprašanja oblikovati v krajše sklope z eno obliko vprašanj, ki obravnavajo eno temo. Tako uvodni nagovor kot vprašanja naj bodo kratka, a dolžina vprašanja ne sme vplivati na jasnost, zato so v lahko tudi daljša. Vendar je pri daljših vprašanjih pogosto težava v tem, da vsebujejo zložene povedi, kar otroke lahko zmede.

Drugi vidik zadeva otrokovo jezikovno raven. Upoštevati moramo npr., da sedemletni otroci še niso spretni bralci, medtem ko so dvanajstletniki pri branju že bistveno uspešnejši. Branje vprašalnika s pomočjo odrasle osebe lahko pri sedem- in osemletnikih pomembno vpliva na veljavnost in zanesljivost pridobljenih podatkov.

Tretji vidik, ki ga je potrebno upoštevati, je oblika vprašanja oz. trditve. Kot smo poudarili zgoraj, imajo otroci v tem starostnem obdobju težave zlasti pri interpretaciji nameravanega pomena, zato se je smiselno še posebej izogi-

² *Satisficing* je skovanka, ki kombinira angleška glagola *to satisfy* (ugoditi) in *to suffice* (zadostiti) – »zadostovanje«.

bati nejasnim in dvomnim formulacijam ter uporabljati kratke in preproste povedi. Bell (2007) pa pri tem opozarja, da otroci dlje časa obdelujejo informacije kot odrasli, zato jim je včasih smiselno določene stvari dodatno razložiti, četudi to pomeni, da bo zato vprašalnik nekoliko daljši. Nasploh pa imajo otroci težave zlasti z zloženimi oz. večstavčnimi povedmi in nikalnimi oblikami trditev, zato se je tovrstnim povedim in vprašanjem priporočljivo izogibati; kar pa seveda ne velja za vprašalnike za odrasle, pri katerih je postavke priporočljivo vključiti tako v trdilni kot v nikalni obliki.

Kot smo poudarili zgoraj, je pri oblikovanju vprašalnika za to starostno skupino smiselno upoštevati tudi število možnih odgovorov. Poleg omejenih kategorij odgovorov Bell (2007, 465) priporoča še vprašanja z izbiro odgovorov da/ne in dodatno vizualno podporo v obliki podob, slik ipd.

Poleg tega se pri oblikovanju vprašalnikov čedalje bolj poudarja pomen pilotiranja oz. predhodnega testiranja, kar je zlasti relevantno pri t. i. posebnih populacijah, med katere se uvrščajo tudi otroci (Presser idr. 2004). De Leeuw, Borgers in Smits (2004) za predhodno testiranje otrok priporočajo zlasti fokusne skupine, intervju, opazovanje in pogovor z otroki (ang. *debriefing*).

Namen raziskave

Osnovni namen raziskave, ki smo jo izvedli z otroki tretjega razreda izbrane osnovne šole, je ugotoviti stališča otrok do izpolnjevanja vprašalnika na spletu v primerjavi z izpolnjevanjem vprašalnika s pisalom v papirni obliki, preučiti njihovo motivacijo za sodelovanje v spletni anketi in analizirati morebitne težave oz. ovire za izvedbo spletnega anketiranja s tretješolci.

Iskali smo torej odgovore na naslednja vprašanja:

- Kakšna so stališča otrok do spletnega anketiranja?
- Kakšna je motivacija za izpolnjevanje spletnega vprašalnika na spletu?
- S kakšnimi težavami se tretješolci srečujejo pri izpolnjevanju spletnega vprašalnika?

Metodologija

Pri raziskavi smo uporabili deskriptivno metodo empiričnega pedagoškega raziskovanja, pri čemer smo uporabili tako kvantitativni kot kvalitativni pristop. Udeleženci v anketi so najprej izpolnjevali vprašalnik, v katerem smo ugotavljali njihova stališča do večjezičnosti in njihovo zaznavanje različnih jezikov in kultur, kar se navezuje na omenjeni projekt »Jeziki štejejo«. V drugem delu vprašalnika pa so izrazili svoje mnenje do samega izpolnjevanja vprašalnika na spletu. Anketiranje je na izbrani osnovni šoli v dogovoru z av-

Slika 1 Porazdelitev vzorca glede na spol

torico prispevka izvedla razredna učiteljica, ki je med izvedbo izpolnjevala opazovalni list. V raziskavi je sodelovalo 40 otrok ($n = 40$) iz dveh oddelkov tretjega razreda, od katerih je bilo 43 odstotkov dečkov, 57 odstotkov pa deklic (slika 1).

Cilj raziskave je bil tudi analizirati ustreznost oblike vprašalnika za izbrano starostno skupino. Pri oblikovanju vprašalnika smo upoštevali izsledke raziskav na tem področju in sledili priporočilom za anketiranje otrok, ki jih navajata Read in McFarlane (2006). Najprej smo upoštevali časovno dimenzijo, ki narekuje, da naj bo vprašalnik razmeroma kratek, saj imamo pri daljših anketah lahko težave s koncentracijo in motivacijo otrok. Vprašalnik, ki smo ga uporabili pri naši raziskavi, vsebuje 15 strani (od tega šest strani po tri trditve za ugotavljanje stališč, štiri naloge za dokončanje povedi, eno odprto vprašanje, dve nalogi z izbirnim seznamom in dve nalogi z vprašanji in odgovori da/ne/ne vem), povprečno reševanje pa je trajalo 7 minut in 40 sekund. Avtorja priporočata pilotiranje vprašalnika z manjšo skupino otrok in z učiteljem, kar je namenjeno zlasti morebitnim težavam pri razumevanju vprašanj. Vprašalnik smo na podlagi pilotiranja z izbranim učencem in učiteljico nekoliko preuredili. Npr., trditev »Če govoriš več jezikov, si faca.« smo preoblikovali v »Tisti, ki znajo več jezikov, so face.«, saj je pri izpolnjevanju vprašalnika učenec pri tem vprašanju komentiral, da ne ve, kako odgovoriti, ker sam ne govori več jezikov. Razumel je namreč, da se del povedi »če govoriš več jezikov« nanaša na njega osebno, ne na ljudi na splošno.

Glede na to, da imajo v tretjem razredu nekateri učenci še težave z branjem, smo upoštevali tudi priporočilo, da je smiselno na tej stopnji nuditi pomoč pri branju. To potrjuje tudi nizozemska raziskava s 7/8-letnimi otroki, ki je pokazala, da splošna bralna zmožnost vpliva na število označenih odgovorov v vprašalniku (Borgers, De Leeuw in Hox 2000). Zato smo se pri izvedbi anketiranja z učiteljico dogovorili, da vprašalnik tudi na glas prebere. Ena od težav pri anketiranju otrok je tudi ta, da pogosto niso zmožni učinkovito ubesediti in zapisati svojih misli. Zato je v vprašalnikih smiselno omejiti pisanje, vprašani lahko tudi rišejo oz. prepisujejo besede. Pri našem vprašalniku smo to priporočilo upoštevali zlasti pri oblikovanju povedi, ki so jo otroci lahko dokončali z eno ali nekaj besedami. Avtorja priporočata tudi dodatno vizualno podporo in obliko vprašalnika, ki bo primerna in zanimiva za otroke. Poleg odgovorov na tristopenjski lestvici smo zato dodali še simbole oz. smeškote

Slika 2 Tristopenjska lestvica s simboli

S tem vprašalnikom želimo izvedeti tvoje razmišljanje o različnih tujih jezikih, na primer angleščini, italijanščini, hrvaščini. Najprej te prosimo, da prebereš nekaj stavkov in se odločiš, koliko se z njimi strinjaš.

Če se z določeno trditvijo *strinjaš*, klikni pod

Če se z določeno trditvijo *srednje strinjaš*, klikni pod

Če se z določeno trditvijo *ne strinjaš*, klikni pod

Klikni tisti odgovor, za katerega misliš, da bi najbolje opisal tvoje mišljenje. Naj te ne skrbi, ni pravih ali napačnih odgovorov.

Slika 3 Uvodno besedilo vprašalnika

(slika 2). Pri izbiri oblike vprašalnika pa smo v spletni aplikaciji Enka izbrali tisto, ki je namenjena otrokom: vsebuje različne barve, na njej so slike otrok ipd. Na uvodno stran smo dodali besedilo (slika 3), v katerem je natančno razloženo, kaj od otrok pričakujemo, in kjer smo poudarili, da ni pravih ali napačnih odgovorov.

Rezultati raziskave in razprava

Stališča otrok do izpolnjevanja spletnega vprašalnika in njihovo percepcijo težavnosti tovrstne dejavnosti smo ugotavljali z vprašanji, pri katerih so udeleženci odgovarjali z da, ne ali ne vem (preglednica 1).

Najprej smo želeli ugotoviti, ali je učencem učiteljica pomagala pri prijavi na splet in pri vpisu naslova vprašalnika na računalniku. 68 % vprašanih je pritrdilo, da jim je učiteljica pomagala, 21 % je izbralo odgovor »ne«, 11 % učencev pa »ne vem«. Podobni rezultati so tudi pri drugem vprašanju (63 % vprašanih je pritrdilo, 29 % je izbralo »ne«, 9 % pa »ne vem«). Pri tretjem vprašanju, kjer so se morali učenci odločiti, ali bi lahko sami izpolnili vprašalnik, pa jih je kar 74 % izbralo odgovor »da«, iz česar lahko sklepamo, da so se počutili dovolj samostojne, da bi vprašalnik lahko izpolnili tudi brez učiteljice.

Učenci so nadalje odgovarjali na vprašanje, ali jim bi bilo lažje reševati anketo na papirju s svinčnikom. Kot je razvidno iz preglednice 2, je večina vprašanih (70 %) navedla, da jim reševanje ankete na papirju ne bi bilo lažje. Na zadnje vprašanje, ali bi želeli še kdaj reševati anketo na računalniku, pa jih je velika večina (97 %) odgovorila pritrdilno. Na osnovi teh rezultatov lahko zaključimo, da je večina vprašanih zelo naklonjena izpolnjevanju vprašalnika

Preglednica 1 Stališča tretješolcev do spletnega anketiranja

Vprašanja	Da	Ne	Ne vem
Ti je učiteljica pomagala prijaviti se na internet?	68	21	11
Ti je učiteljica pomagala vpisati naslov ankete na računalniku?	63	29	9
Bi lahko izpolnil/a ta vprašalnik brez učiteljice?	74	15	11

Opombe V odstotkih.

Preglednica 2 Stališča učencev do izpolnjevanja vprašalnika na računalniku

Vprašanja	Da	Ne	Ne vem
Bi ti bili lažje, če bi anketo reševal/a s svinčnikom na papirju?	11	70	19
Bi si še kdaj želel/a reševati kakšno anketo na računalniku?	97	0	3

Opombe V odstotkih.

na spletu. Poleg omenjenih vprašanj je vprašalnik vseboval tudi dve nalogi, pri katerih so vprašani dopolnili dano poved. Pri prvi povedi so učenci izrazili mnenje o tem, zakaj je izpolnjevanje spletnega vprašalnika dobro. Pri oblikovanju povedi smo se želeli izogniti izrazu »spletni vprašalnik«, saj smo domnevali, da je to za otroke te starosti lahko preveč abstrakten izraz. Domnevali smo, da bodo otroci seznanjeni s pojmom »anketa«, saj gre za uveljavljen izraz v vsakdanji komunikaciji, zato smo se odločili za formulacijo »reševanje ankete na računalniku je dobro, ker«. Otroci so ta del praviloma izpolnili, saj smo zabeležili 38 od skupno 40 odgovorov. Njihove odgovore smo strnili v pet kategorij: »več znanja«, »zanimivo in zabavno«, »raba računalnika«, »izraziš mnenje«, »je praktično«.

Kot je razvidno iz preglednice 3, je kar osem učencev izrazilo mnenje, da se z reševanjem ankete na računalniku več naučiš oz. več znaš. Prav tako osem učencev je navedlo, da je reševanje ankete zanimivo oz. zabavno, eden od učencev pa je zapisal, da »ima rad takšne stvari«.

Iz odgovorov učencev je prav tako moč razbrati, da jih kar nekaj (deset učencev) dejavnost izpolnjevanja ankete povezuje s tehnologijo v konkretni obliki oz. z napravo samo (zaslon, računalnik, tablica, tipkovnica, miška), iz česar lahko sklepamo, da so otroci naklonjeni izpolnjevanju spletnega vprašalnika že zato, ker je to priložnost za to, da »tipkaš po računalniku«. Ob tem je smiselno omeniti, da so vprašalnik izpolnjevali tudi na tablicah, ne samo na računalnikih, kar pa je morda povzročilo nerazumevanje in s tem odgovore, kot so »imam tablico« oz. »je na tablici«. Tovrsten odgovor je moč razumeti tudi kot otrokovo dobesedno razumevanje povedi, saj zanje »reševanje ankete na tablici« ni isto kot reševanje na računalniku in odgovor lahko interpretiramo tudi v smislu »saj ne rešujem na računalniku, temveč na tablici«.

Preglednica 3 Dopolnitev povedi »Reševanje ankete na računalniku je dobro, ker ...«

Kategorije	Reševanje ankete na računalniku je dobro, ker ...
Več znanja	se več »navčiš« več znaš se lahko nekaj naučiš se več naučim se »neki« naučiš ker veš zato ker sem se naučila
Zanimivo in zabavno	je zanimivo 3 × mi je zabavno ker se zabavam je zabavno ker je zabavno imam rada take stvari
Raba računalnika	je velik zaslon tipkaš po računalniku je na tablici 2 × smo na internetu rada delam na računalniku imaš tipkovnico je tipkovnica in miška imam tablico sem odvisen
Izraziš mnenje	sem povedal svoja mnenja izraziš svoje mnenje
Je praktično	ne rabiš pisat vprašanja in ne rabiš pogosto iti ušilit svinč- nika je hitro čim več poveš

Pri oblikovanju vprašalnika smo domnevali, da bi bil za otroke izraz »splet« oz. širše rabljen izraz »internet« lahko nejasen oz. preveč abstrakten. Nismo pa predvideli, da bi otroci vprašalnike lahko izpolnjevali na tablicah oz. da bodo vprašani izraz »reševanje ankete na računalniku« dobesedno povezali z napravo samo.

Dva učenca sta v odgovoru izpostavila lastnost oz. namen anketiranja, saj sta navedla, da z reševanjem ankete na računalniku izraziš svoje mnenje. Trije učenci pa so v odgovoru poudarili praktično lastnost izpolnjevanja vprašalnika na računalniku, ko so navedli, da je tovrstna dejavnost hitrejša, ti omogoča, da več poveš, ni treba prepisovati vprašanja in da »ne rabiš pogosto iti ušilit svinčnika«, kar je še zlasti relevantno za šolsko okolje tretješolcev, v katerem je šiljenje svinčnika eno pogostejših opravil.

Preglednica 4 Dopolnitev povedi »Reševanje ankete na papirju je dobro, ker ...«

Kategorije	Reševanje ankete na papirju je dobro, ker ...
Pisanje samo	ker rada pišem mi je všeč pisati pišeš 2× ker se pravilno naučiš pisati vadiš pisanje
Je lažje, hitreje	ker veš je lažje gre bol hitro gre hitreje ti ne rabi učitelica pomagat
Raba papirja	je na papirju imaš pred sabo papir lahko papir spraviš in pogledaš čez nekaj let lahko brišeš
Več znanja	več znaš ker se naučiš se naučiš
Ni dobro	ni dobro 2× je težje
Ne vem	Ne vem 6×

Iz odgovorov tretješolcev o tem, zakaj je izpolnjevanje vprašalnika na računalniku dobro, lahko sklepamo, da to dejavnost povezujejo zlasti s priložnostjo rabe informacijske tehnologije v fizični obliki, saj je ta dejavnost zanje »zanimiva« in »zabavna«. Iz tega lahko sklepamo, da predstavlja dejavnost, ki vključuje aktivnosti na računalniku oz. spletu, pomembno obliko motivacije za to starostno skupino. Kot v svoji raziskavi o bralni motivaciji ugotavlja Pirih (2015), pa to velja tudi za starejše osnovnošolce. Presenetljiv pa je podatek, da otroci izpolnjevanje vprašalnika na računalniku povezujejo tudi s pridobivanjem več znanja, saj imajo občutek, da se pri tem več naučiš oz. več znaš. Pri tem je še posebej zanimiv odgovor učenca, ki je navedel, da je »odvisen«, iz česar bi lahko sklepali, da odvisnost v tem primeru ne dojema kot nekaj negativnega, temveč da je tovrstna dejavnost dobra že zato, ker je zanj nekaj običajnega.

Zanimalo nas je pa tudi, kako tretješolci zaznavajo izpolnjevanje vprašalnika s pisalom na papirju. Kot je razvidno iz preglednice 4, tretješolci pozitivne plati izpolnjevanja vprašalnika na papirju vidijo zlasti v samem pisanju, iz česar lahko sklepamo, da se zavedajo, da je pisanje pomembno in da ga je smiselno še vaditi. Pet učencev je navedlo, da je izpolnjevanje vprašalnika na

papirju lažje oz. hitrejš, eden pa je poudaril primerjavo z »reševanjem ankete na računalniku«, saj je navedel, da pri pisanju ni potreboval pomoči učiteljice. Štirje učenci so kot prednost navedli fizično obliko ankete, pri čemer je še zlasti zanimiv odgovor, da papir »lahko spraviš in pogledaš čez nekaj let«. Trije učenci so reševanje ankete na papirju povezali s pridobivanjem več znanja, eden pa je navedel, da je tovrstno reševanje »zabavno«. Prav tako eden učenec je kot pozitivno lastnost reševanja ankete na papirju navedel podatek, da »si ne kvariš vida«, eden pa, da »ni interneta«, s čimer sta poudarila negativne plati rabe računalnika.

Rezultati pa tudi kažejo, da kar nekaj učencev ni sledilo dani zgradbi povedi in ni navedlo pozitivnih lastnosti izpolnjevanja vprašalnika s svinčnikom na papirju: šest jih je poved dokončalo z »ne vem«, trije pa so v odgovoru poudarili, da to ni dobro oz. da je težje. Sklepamo lahko, da zgradbi povedi niso sledili zato, ker se z izjavo v prvem delu povedi niso strinjali.

Če primerjamo odgovore pri obeh nalogah, lahko zaključimo, da so bili učenci občutno bolj naklonjeni izpolnjevanju vprašalnika na računalniku. Ob tem je še smiselno poudariti, da so v obeh primerih pogostejše prednosti rabe računalnika oz. papirja, ki jih navajajo, povezane s fizično obliko tehnologije in delujejo tавтоloško (računalnik je boljši, ker je računalnik, papir je boljši, ker je papir), kar potrjuje izsledke J. Read in K. Fine (2005), ki poudarjata, da otroci vprašanja pri anketiranju lahko jemljejo strogo dobesedno. Avtorici navajata primer, pri katerem so otroke vprašali, ali so bili na »šolskem športnem izletu«, in ti so to zanikali, saj izleta niso imenovali s tem izrazom.

Na osnovi analize odgovorov ugotavljamo tudi, da je pri rezultatih zelo malo manjkajočih odgovorov, 38 od 40 vprašanih je namreč v celoti izpolnilo vprašalnik. Ta podatek je v skladu z izsledki N. Borgers in J. Hox (2001), ki ugotavljata, da pri anketiranju otrok neodgovori oz. neodgovorjena vprašanja običajno niso problem, tudi ko gre za kompleksna ali dvoumna vprašanja.

Med izvajanjem ankete je učiteljica opazovala in si zabeležila odziv učencev. Poleg motivacije učencev za izpolnjevanje spletnega vprašalnika so nas zanimali zlasti sam proces izvajanja anketiranja in morebitne težave z naslednjimi koraki: prižiganje računalnika, prijava na splet, vpis naslova spletnega vprašalnika, izpolnjevanje vprašalnika, zaključek in odjava.

Otroci so novico, da bodo izpolnjevali vprašalnik na računalniku, sprejeli z velikim navdušenjem, učiteljico so večkrat spraševali, kdaj bodo oni na vrsti, izrazili pa so še posebno zadovoljstvo ob informaciji, da bodo vprašalnik izpolnjevali kar na šolskih tablicah. Domnevali smo, da bodo otroci prepoznali izraz »anketa«, a je nekaj otrok kljub temu učiteljico vprašalo, kaj je to. Predvideli pa smo, da otroci morda ne poznajo namena anketiranja, zato smo v

uvodnem nagovoru dodali besedilo, v katerem smo na preprost način pojasnili namen in smisel ankete. Da pojem ankete in njen namen za otroke te starosti še nista povsem jasna, potrjuje tudi odziv enega od učencev na zadnje vprašanje, v katerem sprašujemo po spolu (»Si fant ali punca?«). Učenec je komentiral: »Kakšno vprašanje je to? Saj to sploh ni nobena naloga!« Glede na to, da so otroci vprašalnik izpolnjevali med poukom, pri predmetu angleščine, ne preseneča, da so jo razumeli kot šolsko nalogo in da je vprašanje spola z njihovega vidika nesmiselno.

Pri opazovanju postopka prijave na spletni vprašalnik je učiteljica zabeležila, da skoraj nihče ni imel težav pri prižiganju tablice, nekaj učencev si je pri tem med seboj pomagalo, večina pa je bila pri tem samostojna. Učiteljica je vprašalnik projicirala na platno in učencem pokazala, katero ikono naj izberejo za prijavo na splet. Vsi učenci so ikono našli brez težav, kar nekaj otrok pa je ikono za splet vnaprej prepoznalo. Težave so se pojavile zlasti pri vpisu naslova. Učenci so hitro in brez težav poiskali naslovno vrstico, so se pa težave pokazale pri vpisu naslova, zlasti poševnice in številke. Pri tem je morala učiteljica skoraj vsem nuditi podporo.

Samo izpolnjevanje spletnega vprašalnika pa je potekalo brez težav, učenci so bili pri tem zelo samostojni. Vprašanja so v glavnem razumeli, dodatna navodila ali pojasnila niso bila potrebna. Le pri zaključku vprašalnika niso bili povsem prepričani, kako postopati, zato jim je učiteljica pomagala preko projekcije. Učenci so nato samostojno ugasnili tablico, pri čemer so si nekateri med seboj pomagali.

Zaključek

V prispevku zagovarjamo stališče, da je določene podatke, ki se navezujejo na mlajše otroke, smiselno pridobiti neposredno od njih samih. Številni avtorji poudarjajo, da pride pri sedmem letu starosti do pomembnega premika v kognitivnih zmožnostih otrok. Sedem let stari otroci so zmožni uporabljati zahtevnejše miselne operacije, pospešeno razvijajo jezikovne zmožnosti in so uspešnejši pri zaznavanju različnih pomenov izrazov kot mlajši otroci, kar pomeni, da je v tem obdobju neposredno anketiranje otrok izvedljivejše in smiselnejše. Ob tem je zelo pomembno upoštevati značilnosti posameznih starostnih skupin, in sicer tako njihov kognitivni razvoj kot tudi komunikijske ter socialne zmožnosti. Pri anketiranju mlajših otrok moramo posebno pozornost posvetiti oblikovanju vprašalnika, kjer se moramo izogibati dvoumnim in nejasnim trditvam ter vprašanjem, nikalnim in zloženim povedim ipd. Rezultati predstavljene raziskave potrjujejo izsledke referenčne literature, ki navajajo skupne značilnosti odziva otrok na vprašalnike, kot so dobe-

sedno razumevanje vprašanj, malo manjkajočih odgovorov ipd. Iz tega lahko zaključimo, da sta pri oblikovanju vprašalnikov za otroke še posebej priporočljiva večkratno pilotiranje vprašalnikov in večkratno predhodno testiranje z manjšimi skupinami.

Rezultati izvedene raziskave tudi kažejo, da so tretješolci izredno motivirani za izpolnjevanje vprašalnika na spletu in menijo, da bi lahko to opravili tudi brez pomoči odrasle osebe. Izpolnjevanje spletnega vprašalnika povezujejo z več znanja in izražajo navdušenje nad tehnologijo kot tako. Navzlic nekaterim tehničnim težavam pri prijavljanju na splet in vpisovanju naslova spletnega vprašalnika so na tej starostni stopnji učenci že razmeroma učinkoviti uporabniki tehnologije, iz česar lahko zaključimo, da je spletno anketiranje tretješolcev povsem izvedljivo.

Literatura

- Bell, Alice. 2007. »Designing and Testing Questionnaires for Children.« *Journal of Research in Nursing* 12 (5): 461–469.
- Borgers, Natacha, in Joop Hox. 2001. »Item Nonresponse in Questionnaire Research with Children.« *Journal of Official Statistics* 17 (2): 321–335.
- Borgers, Natacha, Edith De Leeuw in Joop Hox. 2000. »Children as Respondents In Survey Research: Cognitive Development and Response Quality.« *Bulletin of Sociological Methodology* 66 (1): 60–75.
- Breakwell, Glynis, Sean Martin Hammond, Chris Fife-Schaw in Jonathan A. Smith, ur. 1995. *Research Methods in Psychology*. London: Sage.
- De Leeuw, Edith, Natacha Borgers in Astrid Smits. 2004. »Pretesting Questionnaires for Children and Adolescents.« V *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*, ur. Stanley Presser, Jennifer M. Rothgeb, Mick P. Couper, Judith T. Lessler, Elizabeth Martin, Jean Martin in Eleanor Singer, 409–429. Hoboken, NJ: Wiley.
- De Leeuw, Edith. 2011. »Improving Data Quality When Surveying Children and Adolescents: Cognitive and Social Development and Its Role in Questionnaire Construction And Pretesting.« Report prepared for the Annual Meeting of the Academy of Finland, Naantali, 10–12 May.
- Fuchs, Marek. 2005. »Children and Adolescents as Respondents. Experiments on Question Order, Response Order, Scale Effects and the Effect of Numeric Values Associated with Response Options.« *Journal of Official Statistics* 21 (4): 701–725.
- Pirih, Anja. 2015. »Who Says They Don't Read? Slovene Elementary School Students' Reading Motivation in EFL.« *Revija za elementarno izobraževanje* 8 (1–2): 113–132.
- Presser, Stanley, Jennifer M. Rothgeb, Mick P. Couper, Judith T. Lessler, Elizabeth

- Martin in Eleanor Singer, ur. 2004. *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Read, Janet, in Kim Fine. 2005. »Using Survey Methods for Design and Evaluation in Child Computer Interaction.« http://www.chici.org/references/using_survey_methods.pdf
- Read, Janet, in Stuart MacFarlane. 2006. »Using the Fun Toolkit and Other Survey Methods to Gather Opinions in Child Computer Interaction.« V *Proceedings of the 2006 Conference on Interaction Design and Children*, 81–88. New York: ACM.
- Roster, Catherine A., Lorenzo Lucianetti in Gerald Albaum. 2015. »Exploring Slider vs. Categorical Response Formats in Web-Based Surveys.« *Journal of Research Practice* 11 (1): 1–19.
- Scott, Jacqueline, Malcolm Brynin in Rachel Smith. 1995. »Interviewing Children in the British Household Panel Survey.« V *Advances in Family Research*, ur. Joop J. Hox, B. F. van Der Meulen in J. M. A. M. Janssens, 259–266. Amsterdam: Thesis.
- Žefran, Mojca, Silva Bratož in Anja Pirih. 2017. »Večjezičnost in raznojezičnost z vidika bodočih pedagoških delavcev.« V *Vidiki internacionalizacije in kakovosti v visokem šolstvu*, ur. Sonja Rutar, Sonja Čotar Konrad, Tina Štemberger in Silva Bratož, 139–154. Koper: Založba Univerze na Primorskem.

Conducting Online Surveys with Third Grade Pupils

The literature review in the area of surveying children poses several questions related to the reliability and validity of data gained directly (without a proxy) from this age group, especially considering the children's cognitive, communicative and social abilities. There is a general agreement among the researchers in the field that cognitive development is a key factor in identifying attitudes, opinions etc. of children in different age groups. The paper first explores the procedure for designing a questionnaire for the purpose of identifying pupils' attitudes towards different languages and multilingualism which is one of the aims of the project 'Languages Count.' The results suggest that children often understand the questions and statements literally which is in line with the findings of other studies in the field. The second part of the study is geared towards identifying the benefits and possible drawbacks of using online surveys with pupils in the third grade.

Keywords: surveying children, online surveys, online questionnaires, cognitive development, designing questionnaires